

1445 Raset i Hjelpdal

Fra gammelt av heter det seg at Christoffer av Bayern var konge i Norge på den tiden raset som forandret løpet til Stjørdalselva gikk, og som ifølge tradisjonsfortellingene ga navnet til Hjelpdal. Dersom det er noe i dette, må raset ha gått mellom 1442 og 1448. Christoffer av Bayern var også konge av Danmark fra 1440 og av Sverige fra 1441. Det forefinnes visstnok kun en tegning av kongen, som viser en fet, ung mann i datidens moteklær, med trange, broderte bukser, kort kappe og snabelsko. Og siden det dreier seg om moter, så forefinnes naturligvis tegningen seg i dag i Paris. Kongens død i 1448 symboliserer hvordan det stod til med landet på den tiden. Kongen fikk en betennelse i en byll og døde. Slik følte mange det i overført betydning. Det var dårlige tider for norsk selvstyre, og tyske hansakjøpmenn flommet inn over landet. I Stjørdalen var en annen flom på gang.

Tegn: Anders Kvåle Rue

Vanligvis kan vi i Stjørdal ha noen fine høstdager, og for de fleste står høsten frem som den vakreste tiden av året, spesielt i fjellet. Vi benytter de korte dagene til å høste - og på noen uker gir årstiden oss all slags opplagsnæring, inklusivt åndelig - da skoler, kurs og mørke høstkvalder gir innføring på så mange vis. Men vi kjenner også til enkelte høstkvalder når naturkreftene spiller oss et puss. Hvem har ikke sett Stjørdalselva stige faretruende, eller annen vannføring graver seg inn og igjennom - slik at større og mindre ras begir seg på vandring? Ras og Trøndelag hører sammen. Jorda utøver et evig spill under oss, hvor leira fremtrer som en glatt kortstokk. Saltet blir skyllet vekk, limet holder ikke lengre - og kortene sklir i overført betydning ukontrollerbare ut av hendene på oss. Stjørdalselva er "ho mor sjø", men av og til fremstår selve livskilden som en brutal dommedagsprofet. Noen har alltid måtte betalt dyrt.

En høst på 1440-tallet hadde det regnet bømtevis i flere dager, trolig uker. Mindre tilløp og bekker fant seg andre spor. Vannet grov seg nye territorier, og folket i dalføret var engstelig for hva selve Stjørdalselva ville finne på - der den gikk vestover oppunder Ree, sør ved Husbymyra og sørøstover til Værnes kirke. Til denne høsten knytter et av de mest kjente sagn seg fra vår litterære kulturarv, nemlig sagnet om raset som kom fra Beitstadgrenda og sperret av Stjørdalselva, slik at denne ble tvunget til å finne seg et nytt løp ved Haraldreina.

Kirken var samlingsstedet. Her ble det både rådslaget og bedt. Folk strømmet til i sine båter, og landingsstedet var trolig litt øst for Ljusgraven. Tradisjonsfortellingen fra denne høsten vil ha det til at allmuen samlet seg inne i kirka og bad dag og natt tre dager til ende. De bad om at elva ikke måtte vokse mer, om at elva måtte slutte å grave seg innunder gårdene og de bad for at elva måtte spare selve Værneskirka - som etter hvert ble temmelig utsatt med vannføring på

Hjelpdal

tre kanter. Spesielt ille var det på nordsida der trolig selve kirkegården lå før i tiden. Og folket ble bønnhørte. Tredje dagen hørte de et kraftig smell etterfulgt av en rumlende lyd - ikke så kraftig, men stille og ekkolignende. Et kjempestort ras kom, og sperret Stjørdaleelva sør av Hognesberga. - Mæle, Ree, Husby, Øyan og Værnes var reddet.

De ulike historier tilknyttet denne hendelsen er ikke helt enige om hvorvidt raset kom fra Beitstadgrenda, forbi Øverby, mellom Bye gård og Koksåsen og øst av Mæle - eller om raset kom ned Bjørdalen. Trolig kan det ha kommet ras fra flere retninger. Stjørdalsboka vil ha det til at raset kom fra Beitstaddalen og fylte elvefaret mellom Mæle og Hognes, og at allmuen deretter sa følgende: ”Den plassen der den underlige berginga kom frå, må for ettertida ha namnet Hjelpdal”.

Det er klart at navnet Hjelpdal passer inn i sagnet som hånd i hanske, men det er ikke sikkert at navnet har noe med et eventuelt ras og gjøre, selv om det virker logisk å koble navnet til hendelsen (sagnet). Vi må ikke glemme at dersom det var ett enkelt ras som fikk elva til å skifte kurs - istedenfor naturlige gravninger over et lengre tidsrom - ville en slik forandring av elveløpet fått dramatiske konsekvenser for folket som bodde øst av Værnes. Her bodde det trolig en del mennesker, som ble regelrett ”skyllet vekk” - gård, grunn og menneskeliv måtte ha gått tapt, spesielt dersom det skjedde nattetider - slik sagnet tilsier. I så fall: Hvor har det blitt av tradisjonsfortellingene rundt disse menneskeskjebner? Siden de ikke forefinnes, så kan det tyde på at elva gjennom lang tid (flere år) fant seg nye veier, slik den alltid har gjort gjennom årtusener - og folk var forberedt og tilpasset seg. Så at det kun var ett ras, og at Hjelpdalsnavnet har noe med det og gjøre, er meget usikkert, - jeg vil si heller tvilsomt.

Mindre ras har likevel helt sikkert gått til alle tider fra alle sidedaler og påvirket hovedelva. Når dette er sagt, gjør det ikke noe at sagnet om det ene raset, som reddet kirka og gav navnet Hjelpdal, får leve i vår kulturarv. Det styrker samholdet, gir varsel om vår sårbarhet og gir oss alle en god historie ovenfor våre tilreisende.

Sibylla har spådd at Værnes skal gå til grunne under en gudstjeneste i pinsa. Når vi så vet at den 3 km lange rullebanen på flyplassen - som de fleste anser for å være fast, flat og trygg - har et fall fra øst til vest på 39 fot (ca.12 m), og at det er flere hundre meter dypt ute i fjorden - ja, da synes gli grunnlaget å være potensielt høyt. Så hvem vet - vi nede på sletta sover kanskje ikke så trygt etter disse linjer?